

*І. Г. Сафонова, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
м. Київ*

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сафонова І. Г.

Структурна модель філологічної підготовки студентів до виховання духовних потреб учнів загальноосвітньої школи засобами превентивної діяльності

Новизна нашого підходу у розробці технологічного аспекту філологічної підготовки студентів полягає у використанні превентивних принципів навчальної діяльності, які забезпечують особистісну спрямованість і демократичний стиль діяльності вчителя.

Ключові слова: структурна модель, педагогічний експеримент, педагогічна корекція, методи дослідження, навчальна діяльність, духовні потреби, корекційні дії, виховна превентивна діяльність.

Сафонова І. Г.

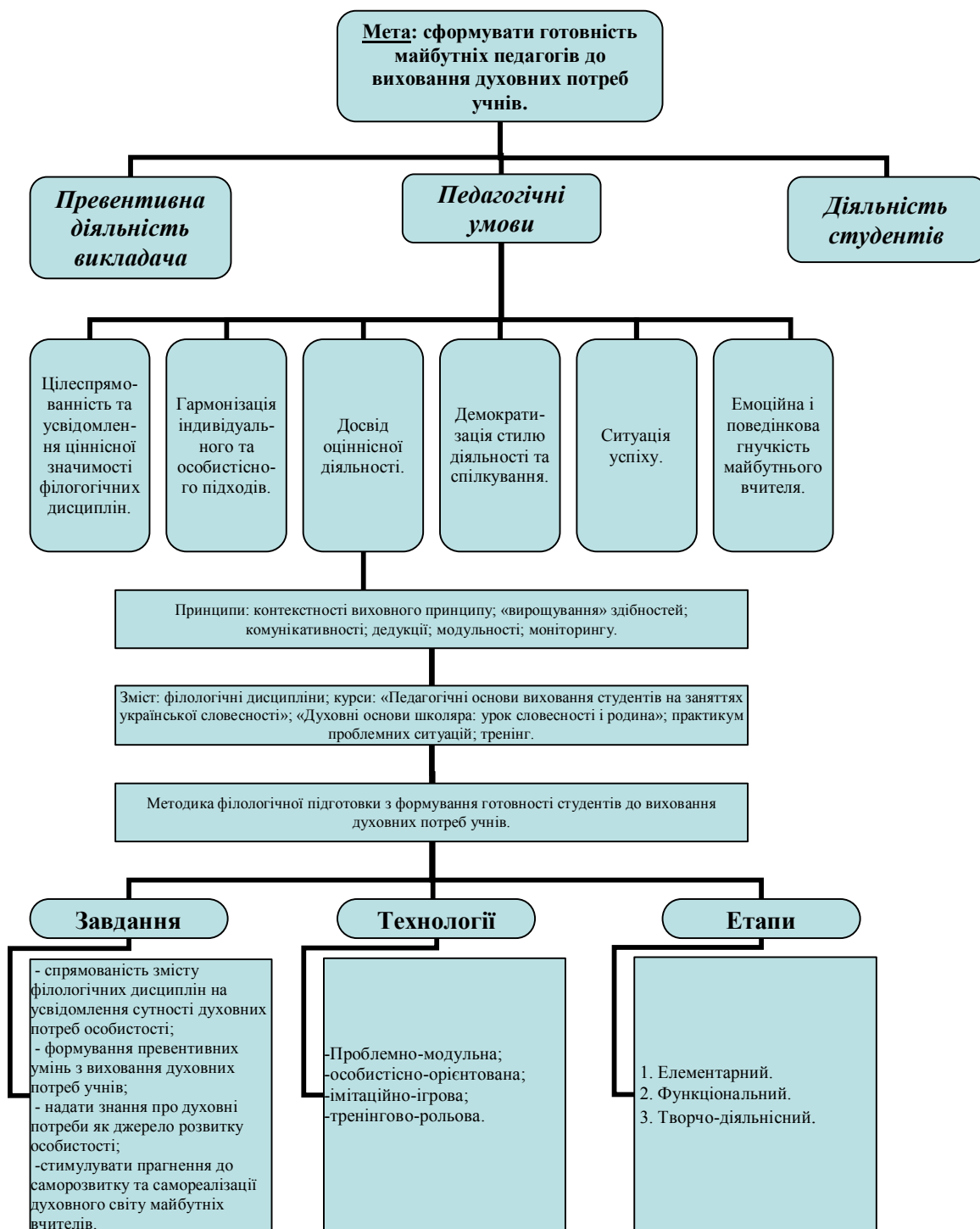
Структурная модель филологической подготовки студентов к воспитанию духовных потребностей учеников общеобразовательной школы средствами превентивной деятельности

Новизна нашего подхода в разработке технологического аспекта филологической подготовки студентов заключается в использовании превентивных принципов учебной деятельности, которые обеспечивают личностную направленность и демократический стиль деятельности учителя.

Ключевые слова: структурная модель, педагогический эксперимент, педагогическая коррекция, методы исследования, учебная деятельность, духовные потребности, коррекционные действия, воспитательная превентивная деятельность.

Необхідність структурної моделі підготовки студентів університету до виховної превентивної діяльності засобами філологічних дисциплін, результатом якої повинен бути високий рівень їхньої готовності до

формування духовних потреб учнів, обумовлено змінами у підвищенні вимог до якості підготовки майбутніх вчителів до виховної роботи (рис. 1).

Рис. 1. Структурна модель філологічної підготовки студентів до виховання духовних потреб учнів загальноосвітньої школи засобами превентивної діяльності

В. Сухомлинський [6, 7], розвиваючи теорію виховання, доводив, що школа повинна черпати із духовної скарбниці суспільства нові знання, виробляти нові підходи у вирішенні важливих проблем виховання. Теорію виховання він пов'язував із формуванням у дітей духовних потреб, із визначенням сенсу життя. У всіх найдрібніших елементах бачити рух душі людської – ось завдання, яке проглядається крізь технологію виховання. Глибина людського духу, зазнаючи зіткнення з реальними явищами буденного життя, повинна стати основою взаємодії педагога і вихованця, педагогічної підтримки у вихованні.

Об'єкт дослідження – структурна модель формування духовності особистості у педагогічному вузі за допомогою виховної превентивної діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітньої школи на основі корекції виховної превентивної діяльності як складової духовності особистості.

Метою дослідження є розробка, теоретичне обґрунтування та корегування структурної моделі, яка відображає вплив на виховання духовності у превентивній діяльності майбутніх педагогів.

Превентивна діяльність в основних педагогічних джерелах трактується як діяльність, яка корегує педагогічну занедбаність дітей, приведення асоціальної поведінки їх у норму. У педагогічних дисциплінах і програмах педагогічної підготовки студентів недостатньо інформації про теоретичні основи превентивної педагогіки та методики превентивної діяльності.

Під час розробки цієї моделі за основу було використано наступні положення:

1. Створення моделі повинно передувати ознайомлення студентів зі специфікою виховної превентивної діяльності вчителя й особливостями його особистості, стилю діяльності та професійної позиції.

Структурні компоненти моделі повинні бути представлені, як взаємозалежні, і давати чітке уявлення про професійні якості майбутнього

вчителя загальноосвітньої школи, завдання, які він повинен вирішувати у процесі реалізації виховної превентивної діяльності на заняттях з філологічних дисциплін, і знаннях, що конкретизують теоретичні основи психологічного супроводу та педагогічної підтримки. Зміст структурних компонентів моделі повинен поєднувати у собі не тільки філологічні знання, але й знання, котрі розкривають сутність, форми, способи превенції у виховному процесі, специфіку їх духовного становлення у процесі оволодіння навчальним матеріалом.

2. Зміст філологічної підготовки спрямований на формування мотиваційної сфери особистості майбутнього вчителя, позитивного ставлення до превентивної виховної роботи та потреби будувати стосунки на основі педагогічної підтримки і психологічного супроводу.

3. Технологія особистісно-орієнтованої філологічної підготовки забезпечує динаміку рівня готовності до формування духовних потреб особистості засобами превентивних дій з позитивного боку, дозволяє представити й усвідомити реальні можливості вчителя школи у превентивному вихованні учнів.

Технологія містить у собі всі умови для вияву індивідуальності особистості. Методи-ролі стимулюють діяльність, у якій зміст і процес отримання результату нерозривно пов'язані між собою. У поєднанні рольових функцій, які виражають розмаїтість дій та імпровізацій, багатство емоцій і вольових зусиль, отримується розвиваючий ефект підготовки студентів до виховної превентивної діяльності. Причому особистісний аспект філологічної підготовки буде забезпечуватися технологією, якщо змістити акценти зі здібностей і можливостей студента на його особистість; із процесу цілеспрямованого розвитку якостей на процес педагогічної підтримки, створення умов для прояву його природного потенціалу, дозрівання і зросту його здібностей усередині нього.

4. Організація занять на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва, рольової перспективи, імітаційно-ігровому та завданневому

підходах до їхнього структурування забезпечує умови для формування у студентів превентивних умінь і навичок, необхідних для рішення завдань формування духовних потреб учнів школи. Процесуальний бік філологічної підготовки обумовлює озброєння студентів системою стрижневих понять духовності та культурного наслідку народу; закріплення стійкого інтересу до його і використанні виховних можливостей філологічних дисциплін у вихованні духовних потреб учнів, реалізацію гуманістичних принципів під час оволодіння навчальним матеріалом, формами та способами превентивної діяльності. Моделювання у процесі філологічної підготовки навчальних ситуацій, які передбачають модель спілкування у системі «учитель – учень», програвання ролей, стимулюють активність і саморозвиток особистості студентів.

Розмаїтість форм, способів, прийомів діяльності, використання тренінгів, імітацій, ділових ігор у підготовці студентів до превентивного виховання позитивно засобами філологічних дисциплін впливають на рівень їхньої готовності до виховної діяльності.

5. Результативність моделі філологічної підготовки студентів до виховної превентивної діяльності визначається дотриманням сукупності умов, котрі проявляються у домінуванні особистісного над індивідуальним; оволодінням методикою виключення авторитарних дій і закріпленням у майбутніх педагогів демократичного стилю у системі стосунків «учитель – учень» та навчальної діяльності; цілісністю понять про моральні норми і правила поведінки у змісті навчальних предметів, створенням ситуації успіху та реалізацією співробітництва у навчально-виховному процесі.

6. Результати вузівської філологічної підготовки до виховних превентивних дій багато у чому залежать від ступеня прояву емоційної і поведінкової гнучкості студентів, які виступають важливими характеристиками їхнього професіоналізму.

7. Важливою складовою моделі філологічної підготовки студентів до превентивної роботи з учнями є моніторинг особистісно-орієнтованого

пізнавально-виховного процесу. Мета його полягає у відстеженні особистісного та професійного зросту майбутніх учителів у ході засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, нагромадження досвіду превентивної діяльності, культури спілкування та формування готовності їх до виховання духовних потреб особистості засобами філологічних дисциплін. Моніторинг підготовки студентів до виховної превентивної діяльності оцінює загальні досягнення студентів.

Основними його критеріями є: оцінка суб'єктивного досвіду, особистісних змістів практичної діяльності, превентивних дій, спрямованість мотивів і потреб студентів, ступінь їхньої активності та самостійності у вирішенні виховних проблем і виконанні завдань.

Продуктом моніторингу педагогічної підготовки є готовність студента до виховної превентивної роботи з учнями школи, динаміка особистісного зросту у позитивну сторону. Критеріями моніторингу виступають:

- психолого-педагогічний (рівень знань і умінь, які забезпечують результативність превентивних дій, позитивна мотивація навчальної діяльності);
- психологічний (рівень психологічного комфорту в системі стосунків «викладач-студент», рівень самодостатності майбутніх учителів; значеннєві установки та цінності учасників педагогічного процесу);
- соціально-психологічний (міжособистісні стосунки, клімат у студентській групі, рівень групової згуртованості, психологічна захищеність кожного студента у педагогічному процесі);
- соціологічний (характер стосунків всіх суб'єктів навчання до філологічної підготовки, соціальні установки, професійні наміри майбутніх педагогів).

8. Підсумком підготовки студентів є високий рівень готовності до формування духовних потреб засобами філологічних дисциплін, що виступає еталонною якістю, до якого від курсу до курсу повинні наближатися їхні реальні знання, уміння і якості особистості.

Дослідно-експериментальна робота поєднувала у своєму змісті кілька етапів, з огляду на поетапний характер формування готовності майбутніх педагогів до виховної превентивної діяльності. Вона здійснювалася поетапно у ході філологічної підготовки студентів до превентивної діяльності.

На першому етапі (елементарний рівень) ставилася мета формування у студентів первинного поняття про суть виховної превентивної діяльності, функції учителя-філолога, сутності психологічного супроводу та педагогічної підтримки у вихованні духовних потреб його. На цьому етапі вирішуються наступні завдання:

- усвідомлення необхідності професійного зросту та самовдосконалення (первинне ознайомлення студентів із виховними основами філологічних дисциплін, її категоріями, з поняттями: „педагогічна допомога та підтримка”, „превентивна діяльність”, „превентивні дії вчителя-філолога”, „парадигма виховання, зорієнтованого на особистість”, „соціалізація особистості учня засобами навчального предмету”;

- оволодіння елементарними превентивними способами і діями, уміннями вирішувати виховні завдання на основі превентивних дій у процесі вивчення філологічних дисциплін;

- формування позитивної мотивації і установки на превентивну педагогічну діяльність і прагнення усвідомити її специфіку на відміну від традиційних корекційних дій вчителя-філолога;

- усвідомлення необхідності та потреби у професійному самовдосконаленні, саморозвитку і самоствердженні у виховній сфері.

Цей етап передбачає репродуктивну педагогічну підготовку студентів із елементами імітаційної і творчої діяльності. Інформація про превентивну діяльність має супутній характер стосовно об’єму знань, закладених у зміст освітнього стандарту.

Показником результативності першого етапу підготовки студентів до превентивної педагогічної діяльності є:

- 1) позитивна мотивація щодо вибору професії вчителя;

- 2) прагнення вивчати особливості превенції у навчальному процесі;
- 3) прояв творчих здібностей у вирішенні навчальних завдань;
- 4) усвідомлення студентами необхідності та потреби у професійному розвитку, самовдосконаленні й самовираженні.

На другому етапі (функціональний рівень) реалізується мета – створення понять про специфіку виховних можливостей філологічних дисциплін у формуванні духовних потреб особистості. На цьому етапі вирішуються наступні завдання:

- 1) формування професійних інваріантів на особистісному і діяльнісному рівнях;
- 2) формування установки на превентивні дії у процесі вивчення філологічних дисциплін;
- 3) оволодіння знаннями й уміннями проведення особистісно орієнтованих занять, використання технологій педагогічної підтримки і психологічного супроводу;
- 4) оволодіння методикою індивідуального підходу до учня й індивідуалізації виховного процесу.

Аспект освітнього процесу, який базується на педагогічній підтримці як основі поведінки, педагогічний моніторинг у процесі виховної превентивної діяльності вчителя реалізується у ході вивчення філологічних дисциплін. Показниками успішності другого етапу філологічної підготовки студентів до превентивної діяльності з учнями виступають: позитивне ставлення до роботи вчителя, позитивне ставлення до інновацій, рефлексія, емпатія і креативність, відкритість до соціального середовища й установка на її перетворення на гуманістичній основі. Характер діяльності репродуктивно-творчий. Серед філологічних дисциплін значне місце займає курс „Педагогічні основи виховання сучасних студентів на заняттях з української словесності: теорія і практика”. Його зміст розкриває специфіку превентивної діяльності, теорію особистісно-орієнтованої освіти як фактора соціалізації особистості, функції виховання у процесі активної самореалізації особистості. Студенти

знайомляться із новими підходами у організації превентивної педагогічної діяльності, педагогічними технологіями у викладанні філологічних дисциплін.

На третьому рівні (системної готовності до формування духовних потреб учнів) мета складається з удосконалення технології превентивної діяльності та відпрацьовування превентивних дій студентів у вирішенні практичних навчальних проблем, що досягається через вирішення завдань:

1) розвиток умінь діяти з урахуванням специфіки та особливостей шкільного віку на принципах взаємодії і співробітництва у процесі викладання філологічних дисциплін;

2) розвиток у майбутніх педагогів перцептивних умінь вибирати рольову позицію залежно від змісту навчальної ситуації;

3) розвиток уміння надавати свободу вибору дій і способів вирішення навчальних завдань;

4) розвиток умінь створювати ситуацію успіху для кожного учасника пізнавальної діяльності;

5) розвиток гуманістичного стилю дій і активної професійної позиції;

6) удосконалення володіння технологіями педагогічної підтримки та психологічного супроводу у процесі формування духовних потреб особистості засобами філологічних дисциплін.

На цьому рівні реалізується індивідуально-творча підготовка студентів. Навчання має творчо-діяльний характер (розробка авторських проектів, авторських програм, конспектів особистісно-орієнтованих занять, із різними методиками вивчення філологічних дисциплін). Провідна дисципліна – спецкурс „Духовні основи школяра: урок словесності і родина”, заняття – тренінги й організаційно-рольові ігри.

Показниками результативності підготовки майбутніх учителів-філологів виступають готовність у формуванні духовних потреб учнів, рефлексивно-аналітичні вміння, творча активність, самостійність і відповідальність за результат, емоційна та поведінкова гнучкість.

У зміст підготовки студентів у формуванні духовних потреб учнів був введений курс „Педагогічні основи виховання сучасних студентів на заняттях з української словесності: теорія і практика”, розрахований на 72 години, котрий складається із двох модулів, кожний розрахований на 1 кредит (36 годин: 20 – аудиторних і 16 – для самостійної роботи). Тематичний план курсу поданий у табл. 1.

Таблиця 1

Тематичний план курсу

№ п/п	Назва модулів та тем	Всього	Сам. робота	Лекції	Се-міна-ри	Лаб. роб.	Інд. роб.
	1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1. Загальні питання превентивної педагогіки.		36	16				
1.	Предмет, завдання виховання духовності на заняттях з «Педагогічних основ виховання сучасних студентів на заняттях з української словесності: теорія і практика».			2			2
2.	Соціалізація педагогічного процесу. Особистісно-орієнтоване виховання як фактор соціалізації особистості.			2	2		2
3.	Соціалізація виховання і навчання засобами філологічних дисциплін.			2		4	4
Разом за перший модуль		36	16	6	2	4	8

1	2	3	4	5	6	7
Модуль II. Превентивна педагогічна діяльність як фактор формування духовних потреб особистості засобами філологічних дисциплін.	36	16				
1. Превентивні дії вчителя у системі вивчення філологічних дисциплін, їх специфіка та принципи організації.			2	2		
2. Нові підходи у організації превентивної роботи на заняттях із філологічних дисциплін.			2		2	
3. Технологічний аспект педагогічного процесу.					2	2
4. Педагогічна позиція у системі взаємодії викладача і студентів на заняттях із філологічних дисциплін.			2		2	
5. Методика педагогічної підтримки та психологічного супроводу учнів у процесі вивчення філологічного знання.			2			2
Всього за модулі	36	16	8	2	6	4
Разом із дисципліни	72	32	14	4	10	12

Даний курс дає змогу підготувати майбутніх учителів до вирішення наступних завдань:

- гармонізації відносин людини з навколишнім світом, суспільством;

- гармонізації інтелектуальної й емоційної сфер у розвитку особистості;
- формування духовних потреб особистості за допомогою філологічної підготовки студентів;
- адаптації людини до умов інформаційного простору, створення умов для задоволення його пізнавальних потреб.

Програма курсу має на меті розкрити шляхи соціалізації особистості через виховання засобами навчання філологічним дисциплінам, виявити ті фактори, розкрити засоби гармонізації спрямувань суспільства й особистості, перетворити навчальний предмет із джерела інформації у засіб розвитку особистості.

Дослідно-експериментальна програма передбачала відпрацьовування основних показників готовності студентів у формуванні духовних потреб особистості засобами вивчення філологічних дисциплін. Серед них важливе місце приділялося діалогічному мовленню. Показником його є вміння співвідносити знання з особистісним досвідом і адекватно застосовувати їх у конкретних проблемних ситуаціях.

У розробці досвідченої програми змісту підготовки студентів до виховної превентивної діяльності ми керувалися точкою зору Л. В. Кондрашової про те, що „знання теорії і потреба у нестандартних рішеннях професійних проблем – важливі характеристики професіоналізму сучасного фахівця. Важливо навчати студентів культурі спілкування з науковими фактами, умінню прогнозувати факти, які впливають із досліджуваних теорій” [1, с. 10].

Необхідно навчити студента у навчальній ситуації бачити проблемне завдання як ціль у конкретній обстановці визначати умови, їх взаємозумовленість; виявляти зміст, який прихований за зовнішніми проявами; переосмислювати його, тобто через діяльність прогнозувати її предмет і шляхи виходу з неї. Студент, навчаючись у педагогічному університеті, повинен усвідомити, що предмет виховної превентивної діяльності є продуктом взаємодії у системі „вчитель – учень”. Ця взаємодія є не тільки умовою

успішності процесу формування духовних потреб засобами філологічних дисциплін, але і його результатом.

У процесі досвідченої роботи аспект превентивної діяльності був системоутворюючим компонентом філологічної підготовки студентів. Превентивна діяльність розглядалася як простір інтеграції психологічних, педагогічних, методичних і предметних знань ціннісного гуманістичного потенціалу. Студенти повинні були усвідомити, що превентивна діяльність орієнтована на формування духовних потреб учнів. Процес розвитку, становлення, самоствердження зростаючої людини вимагає підвищеної уваги, психологічного супроводу і постійної педагогічної підтримки.

При структуруванні дослідних завдань враховувалися їхні можливості у відпрацьовуванні у майбутніх учителів емоційно-творчого самопочуття, тобто вміння здійснювати психологічне настроювання на превентивну діяльність, відбирати необхідні емоційні засоби, систематизувати навчальний матеріал з урахуванням гармонізації емоційної й інтелектуальної сфер діяльності.

У виборі дослідних завдань велике значення надавалося їхньому творчому характеру. Студенти, виконуючи їх, повинні опанувати вмінням пошуку у собі та суспільстві емоційно-морального та духовного матеріалу для творчості, моделювати різноманітні ситуації, де можна було б не тільки діяти, емоційно сприймати, але й проявляти нестандартний підхід у їхньому виконанні. У ситуаціях, які моделюють їх майбутню професійну діяльність, студенти не тільки опановували філологічними знаннями, але й училися подумки уявляти кожен фрагмент діяльності вчителя-філолога, прогнозувати очікувану реакцію на педагогічний вплив, створювати емоційно-моральну ситуацію, яка стимулює творчість, свободу дій і ситуацію успіху для кожного учасника педагогічного процесу.

Дослідні завдання обиралися з урахуванням того, що у процесі виконання їх, студенти повинні вдосконалювати професійні якості: неспокійність, далекоглядність (уміння прогнозувати свої дії, бачити їхні наслідки), прагнення до постійного вдосконалювання гуманістичної спрямованості власної

особистості. Ці якості становлять основу превентивної позиції майбутніх педагогів. Превентивна – це гнучка, мобільна позиція вчителя-філолога, яка дозволяє йому зберегти емоційну і поведінкову гнучкість, уникнути професійних ілюзій, емоційного вигорання та формування стереотипів, вибудовувати педагогічний процес в інтересах формування духовних потреб особистості.

Майбутній учитель-філолог повинен не тільки навчитися проектувати мету і завдання превентивної діяльності у процесі вивчення філологічних дисциплін, але й орієнтуватися на досягнення учнями прогнозованого результату.

Одним із найвагоміших аспектів превентивної діяльності є формування у студентів установки на розвиток духовних потреб у процесі вивчення філологічних дисциплін. Особливу роль у розвитку готовності до превентивної діяльності ми відводили пропедевтичному курсу як одному з варіантів психолого-педагогічної підтримки студентів успішного їх введення у професійну діяльність. Випускників педуніверситетів важливо навчити діяти у постійно-змінних умовах, приймати рішення і відповідати за свої дії та поведінку учнів.

Мета курсу „Педагогічні основи виховання сучасних студентів на заняттях з української словесності: теорія і практика” полягає в тому, щоб попередити найбільш типові помилки майбутніх педагогів, дати їм основні орієнтири у вирішенні складних навчальних ситуацій, стимулювати самоосвітню роботу їх із формування готовності до превентивних дій у навчально-виховному процесі, опанувати методикою формування духовних потреб учнів. У ході занять їх увага акцентувалася на розвитку педагогічного мислення, гуманістичних ціннісних пріоритетів. На практиці студенти навчалися попередженню типових помилок у поведінці та діяльності, здобували досвід превентивних дій. Суб’єктивний досвід студентів є основою розвитку їхньої установки на превенцію у майбутній професійній діяльності.

На заняттях із навчального курсу „Педагогічні основи виховання сучасних студентів на заняттях з української словесності: теорія і практика” у

майбутніх учителів-філологів спрацьовувалися творчі вміння. За основу були взяті вміння, розроблені М. Мазничко [2], В. Пінчуком [3], а саме:

- уміння аналізувати проблемні ситуації;
- ставити близькі та далекі цілі;
- коректно ставити завдання, які виокреслюються із мети;
- самостійно робити узагальнюючі висновки, виділяти головне, істотне;
- бачити і знаходити нестандартні способи вирішення навчальних завдань;
- швидко знаходити потрібну інформацію;
- не дотримуватися обраної позиції;
- уміння самостійно приймати рішення;
- уміння прогнозувати, передбачати наслідки ухвалених рішень.

Рефлексивна природа предмета превентивної діяльності вчителя виявляється у завданнях, які він покликаний вирішувати щодня: виражати, відтворювати для себе та для інших. Превентивна виховна діяльність трансформується у його професійний образ світу, який обумовлює виявлення та вирішення проблемних завдань.

Психологічний механізм проблемності у змісті філологічних знань, які вивчаються, виступає засобом розвитку пізнавальної потреби студентів. Структурування літературного знання у вигляді пізнавального завдання утворює внутрішній механізм задоволення духовних потреб, виникнення нових, їх розвиток. Наприклад, на заняттях курсу „Педагогічні основи виховання сучасних студентів на заняттях з „Української словесності”: теорія і практика” з теми: „Вирішення проблеми позитивного героя в українській літературі” простежується історичний розвиток однієї із найважливіших проблем – пошуки письменником позитивного образу.

Мета заняття формулюється у вигляді пізнавального завдання „Життя без сенсу, роман без кінця”. Завдання полягає не в механічному відтворенні літературних знань, раніше засвоєних студентами, а у новизні їх систематизації і оцінюванні, усвідомленні їх недоліку для вирішення навчальної проблеми, звертанні до творчого перетворюючого відтворення, яке поєднується з

пошуками нових фактів і явищ. Перед студентами ставиться завдання: довести, як і чому, наскільки успішно авторові вдалося у образі головного героя вирішити поставлену проблему у творі, який вивчається. Їх увага акцентується на наступних питаннях:

- історичний період і характеристика його суспільно-історичних умов написання твору;
- головний герой – неабияка натура, початківець-борець за гуманістичні, національні ідеали;
- далекість героя від народу і нездатність стати на сторону керуючої верхівки;
- можливість автора вирішити проблему позитивного героя.

Протиріччя між усвідомленням студентами теоретичних основ професійної діяльності та неготовністю використати їх у практичних ситуаціях можна зняти за допомогою вирішення пізнавальних завдань. Вони є основою евристичних технологій. Використовуючи технологію рішення пізнавальних завдань, ми формували у майбутніх учителів-філологів здібність бачити протиріччя, виділяти сферу, де вони проявляються, володіти способами подолання їх, уміннями аналізувати, порівнювати, проникати у сутність досліджуваних фактів і явищ.

На практичних заняттях студентам пропонується описати особливості російської та української комунікативної поведінки під час вивчення творів М. А. Булгакова („Біг”, „Біла гвардія”, „Дні Турбінних”, „Зойкина квартира”, „Майстер і Маргарита”), М. Ю. Лермонтова („Герой нашого часу”), М. В. Гоголя („Вечори на хуторі біля Диканьки”), В. В. Винниченка („Федько-халамидник”, „Чорна Пантера і Білий Ведмідь”, „Між двох сил”, „Записки кирпатого Мефістофеля”). Знайомство з персонажами творів, які вивчаються, дозволяє виявити у їх вчинках і словах характерні риси національно-комунікативної поведінки.

Художній аналіз творів формує ставлення студентів до рідної та іноземної мов, сприяє усвідомленню ними відображену у драматургії любов

росіян й українців до жарту, спору, специфіку самопрезентації, категоричність і доброзичливість, культуру комплімента тощо. Драматичні твори, які вивчаються, відрізняються достовірністю, глибиною психологічних характерів, виразною влучністю мови, яскравою індивідуальністю образів, що дозволяє майбутнім педагогам усвідомити суть комунікативної поведінки як важливої складової превентивних дій вчителя і засобу виховання духовних потреб учнів. На конкретних прикладах роботи з художнім текстом студенти отримують можливість переконатися у тому, що комунікативна поведінка визначається комунікативною свідомістю, сукупністю „механізмів свідомості людини, які забезпечують його комунікативну діяльність. Воно включає сукупність ментальних комунікативних категорій, а також комунікативні установки свідомості, які відображають прийняті у суспільстві норми і правила комунікації для різних типів комунікативних ситуацій” [5, с. 300].

Отже, превентивна діяльність, детермінована об’єктивними та суб’єктивними факторами, є самостійним спеціалізованим виглядом загального педагогічного процесу, має свою мету, принципи, зміст, форми та методи і завжди була та є пріоритетною у системі соціалізації особистості, підготовки до життя і праці у суспільстві, вихованні духовного потенціалу учнівської молоді.

У структурі превентивної діяльності є: мета та завдання; система цінностей особистості; принципи, форми, методи, засоби та педагогічні технології.

Педагогічний аспект превентивної діяльності полягає у формуванні такої позиції особистості, яка характеризується духовністю, культурою цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей соціальної поведінки. Соціальний аспект її полягає в єдності зусиль педагогів, своєчасного використання засобів не тільки у попередженні, нейтралізації та поступовому усуненню детермінант, які викликають негативні прояви поведінки учня, але й накопиченні досвіду духовного життя особистості.

Працюючи з текстом твору, студенти засвоюють комунікативні категорії, тобто загальні знання людини про спілкування і норми його втілення: ввічливість, грубість, комунікабельність, комунікативний оптимізм/песимізм, широта тематики й експресивність спілкування, культура мовлення – все це складає основу виховання духовних потреб особистості. Аналізуючи під час вивчення творів форми спілкування, майбутні педагоги засвоюють суто слов'янські комунікативні установки і риси: м'якість, доброту, гостинність, душевність [4, с. 346].

Література

1. **Кондрашова Л. В.** Научное знание и информационные технологии в структуре профессиональной подготовки студентов высшей школы / Л. В. Кондрашова // Вісник СевДТУ. Вип.: педагогика: зб. наук. пр./ редкол.: А. А. Слободянюк (відп. ред.) та ін. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2007. – С. 3 – 12.
2. **Мазниченко М.** Когнитивные схемы в профессиональной подготовке / М. Мазниченко // Высшее образование в России. – 2005. – № 9. – С. 150 – 154.
3. **Пінчук В.** Іноваційні процеси – підгрунття проектування нових освітніх технологій / В. Пінчук // Освіта і управління. – 1998. – № 3. – С. 87 – 88.
4. **Плунгян В. А.** „С чисто русской аккуратностью...” (об отражении некоторых стереотипов в языке / В. А. Плунгян, Е. В. Рахилина // Московский лингвистический журнал. – 1996. – Т. 2. – С. 340 – 351.
5. **Русские:** коммуникативное поведение / Ю. Е. Прохоров, И. А. Стернин. – [3-е изд. испр.]. – М. : Флинта: Наука, 2007. – 328 с.
6. **Сухолинский В. А.** Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухолинский. – М. : Молодая гвардия, 1973. – 171 с.
7. **Сухолинский В. А.** Об умственном воспитании / В. А. Сухолинский. – К. : Рад. школа, 1983. – 224 с.

Safonova I. H.

The Structural Model of Philological Training of Students to Develop Spiritual Needs of Secondary School Students by Means of Preventive Measures

The novelty of our approach in developing the technological aspect of philological training students is to use the principles of preventive educational activities that provide personal orientation and democratic style of teachers.

Key words: structural model, educational experiment, pedagogical correction, Methods, training activities, spiritual needs, corrective action, preventive educational activities.

Відомості про автора

Сафонова Ірина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.